

Урок беларускай літаратуры ў форме «адкрытага мікрафона» па тэме М. Гусоўскага «Песня пра зубра» (9 клас)

В. М. Долмат,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры
гімназіі № 3 імя В. З. Каржа г. Пінска

Падрыхтоўка вучняў да выбару прафесіі, фарміраванне сацыяльна актыўнай асобы становіцца асабліва актуальнай задачай настаўніка ва ўмовах пераходу да профільнага навучання. Прапаную вашай увазе распрацоўку ўрока “Галасы стагоддзяў” у форме “адкрытага мікрафона” па тэме “М. Гусоўскі. Паэма “Песня пра зубра”. Форма “адкрытага мікрафона” выкарыстоўваецца пры правядзенні нетрадыцыйных формаў урока: форумнаў, брыфінгаў, круглых сталоў, канферэнцый, тэлемастоў, відэаўрокаў. У аснове структуры прапанаванага ўрока – форум з вылучэннем агульнай праблемы: “Праблема захавання міру як асноўная гарантыя будучыні чалавецтва”. Клас дзеліцца на дзве групы. Адна група прадстаўляе XVI стагоддзе, другая -- XXI стагоддзе. Падчас урока вучні маюць магчымасць выступіць у ролі літаратараў, мовазнаўцаў, дыпламатаў, паслоў, палітычных дзеячаў, кіраўнікоў дзяржаў.

Форма “адкрытага мікрафона” садзейнічае развіццю палемічных уменняў, мастацтва выступаць перад аўдыторыяй, фарміруе ўменне выказваць свае адносіны да тэматыкі і праблематыкі вывучаемага твора.

У перыяд падрыхтоўкі да дадзенай формы правядзення ўрока вызначаецца праблема для абмеркавання, якая стаіць у цэнтры твора і якая актуальная на сённяшні дзень.

“Адкрыты мікрафон” найлепш праводзіць у старшых класах. У змест дзейнасці па падрыхтоўцы формы дадзенага ўрока ўваходзяць таксама вызначэнне аб’ёму і складанасці матэрыялу. Таму неабходна вызначыць групы вучняў, якія самі будуць рэгуляваць, хто будзе выступаць і абараняць іх пазіцыю пры абмеркаванні праблемы. Настаўнік абавязкова дапамагае адабраць асноўныя і дадатковыя крыніцы інфармацыі, якія будуць садзейнічаць паспяховай працы на ўроку.

Выніковасць правядзення дадзенай формы ўрока залежыць ад падрыхтаванасці да яе. Настаўнік акцэнтуюе ўвагу на тым, што асабліва сцю “адкрытага мікрафона” з’яўляецца строга абмежаваны час, таму неабходна каротка, лаканічна выказваць свае думкі. Можна карыстацца наступнымі прыкладнымі выразамі: “Што я хачу сказаць наконт...”, “Якія думкі ўзнікаюць у мяне ў сувязі з...”, “Я не магу змаўчаць, таму што праблема

актуальная...” і г.д. Асабліва гэта апраўдана, калі вучням на наступным уроку трэба пісаць сачыненне па вывучаемым творы.

Вучні ўважліва слухаюць, сочаць за ходам урока, бо разумеюць, што іх асабістая думка абавязкова прымаецца, улічваецца. Яны могуць выказаць свой пункт гледжання на падзеі і герояў і звязаць з сучаснасцю, зрабіць вывады. Пры такой форме ўрока ў старшых класах ствараюцца ўмовы для таго, каб усе дыдактычныя задачы ўрока вырашаліся на самім уроку і не перакладваліся на дамашнюю работу.

Мэты: засяродзіць увагу на вобразнай сістэме твора, праблематыцы твора, падрыхтаваць да вусных выказванняў; развіваць маўленне, уменне параўноўваць, абгрунтавана выказаць свае думкі і погляды; фарміраваць цікавасць, пашану да лёсу слаўтых асоб нацыянальнай гісторыі.

Тып урока: камбінаваны.

Форма ўрока: адкрыты мікрафон.

Метад: праблемна-пошукавы.

Абсталяванне: мікрафоны, макет “зубра”, карткі з заданнямі, тлумачальны слоўнік.

Ход урока

Эпіграф:

О міласэрная ўцешніца, Дзева Марыя,
Не пакідай нас, прымі гэту скаргу-малітву...
Вярні раўнавагу мудрых дзяржаўцаў,
Напомні пра іх абавязкі.

М. Гусоўскі

I. Арганізацыйны момант.

II. Паведамленне тэмы, мэты ўрока.

III. Праверка дамашняга задання

Слоўнік

- **Бортнік** — пчаляр.
- **Бортніцтва** — здабыча мёду лясных пчол.
- **Борць** — вулей у выглядзе выдзеўбанай калоды або дупло ў дрэве, дзе жывуць пчолы.
- **Бравэрка** — верхняя кароткая мужчынская вопратка, звычайна з аўчын, абцягнутых саматканым сукном.
- **Венцер** — рыбалоўная сетка ў выглядзе мяшка, нацягнутага на абручы.
- **Дзіда** — старадаўняя колючая зброя ў выглядзе доўгага дрэўка з вострым металічным наканечнікам; піка.
- **Дыпламат** — службовая ўрадавая асоба для зносін, перагавораў з замежнымі дзяржавамі.
- **Кроквы** — два брусы, верхнімі канцамі злучаныя пад вуглом, а ніжнімі прымацаваныя да бэлек або да верхняга вянца падоўжаных сцен.
- **Ляток** — адтуліна, праз якую залятаюць пчолы.
- **Ловы** — паляванне без агнястрэльнай і халоднай зброі.

- **Мір** — сяброўскія адносіны, спакой, адсутнасць варожасці, войнаў, сварак.
- **Мірыць** — аднаўляць згоду.
- **Міралюбівы** — пранікнуты міралюбінасцю.
- **Міратворац** — той, хто садзейнічае падтрыманню міру.
- **Намітка** — галаўны ўбор замужніх жанчын.
- **Раць** — войска, ваенны атрад.

IV. Форум “Галасы стагоддзяў: праблема захавання міру як асноўная гарантыя будучыні чалавецтва”.

З аднаго боку за круглым сталом — палітычныя дзеячы, паслы, дыпламаты, з другога — М. Гусоўскі, Вітаўт, Эразм Вітэліус. Выступленні ў мікрафон.

XXI стагоддзе	XVI стагоддзе
<ul style="list-style-type: none"> • Дыпламат <i>Паважаныя калегі!</i> У сённяшніх умовах самая галоўная, самая дарая каштоўнасць — гэта мір у свеце. На міжнароднай арэне Рэспубліка Беларусь выступала і выступае ў ролі адказнага і надзейнага партнёра. Сёння мір разглядаецца намі як асноўная гарантыя будучыні чалавецтва, як стратэгія аб’яднання пакуль яшчэ ў многім разрозненай сусветнай супольнасці. Мы актыўна будзем удзельнічаць у міратворчых стваральных працэсах, супрацоўнічаць у імя міру і прагрэсу. Міралюбівая і добрасуседская палітыка, недапушчальнасць выкарыстання сілы ў вырашэнні міжнародных супярэчнасцей дазволілі Рэспубліцы Беларусь стаць асноўнай пляцоўкай для перагавораў па ўрэгуляванні ўзброенага канфлікту ва Украіне. Гібель і пакуты людзей нішто не можа апраўдаць! 	<ul style="list-style-type: none"> • Мікола Гусоўскі Я, Мікола Гусоўскі, дарадца ў дыпламатычнай дзейнасці Вялікага Княства Літоўскага, разумею, як Турцыя і крымскае ханства пагражае бяспецы ўсёй Еўропы і таму заяўляю аб неабходнасці стварэння кааліцыі еўрапейскіх дзяржаў супраць гэтай пагрозы. Бо: “Войны! Злачынная справа — вайна выклікае// Гнеў мой, і слёзы, і боль. Без падтрымкі бясконца// Войны вядзём мы адзін на адзін за свяшчэнны// Братні саюз хрысціянства... Там, дзе арда саранчай прапаўзе, застануцца// Толькі асмолкі, ды печышчы, попел ды косці, // Зграі варон ды чароды сабак адзічэлых. Бог барані, калі нас перамогуць прышэльцы, // Курыцы клюнуць няма дзе на целе ад ран незагойных.// Рэкамі кроў наша льецца...//Нашы шчыты і кальчугі ў праломках і дзірках – // Вынік няспынных удараў захопнікаў лютых”//
<ul style="list-style-type: none"> • Саветнік Вайна — сапраўднае злачынства. І мы выражаем сваю непрымірымасць тым, хто распачынае войны. Варта ўспомніць інтэрнацыянальны аспект падзей Вялікай Айчыннай 	<ul style="list-style-type: none"> • Эразм Вітэліус Учора я чытаў “Песню пра зубра”. Нікалаус, ты ў ёй філосаф і географ, гісторык і жывапісец, але найперш ты – паэт. Я чую мову нашага краю. Я бачу вобраз эпохі і

вайны. Перамога ў гэтай вайне — гэта падзвіг многіх народаў, якія згуртаваліся супраць фашызму.

У свой час міратворчую функцыю выконвалі місіянеры, якіх пасылалі для рэлігійнай прапаганды сярод нехрысціянскага насельніцтва. Першымі міратворцамі беларускай зямлі былі Еўфрасіня Полацкая, Кірыла Тураўскі, Францыск Скарына, Мікола Гусоўскі.

Бацькаўшчыны.

Твой паранены зубр — цудоўная алегорыя Айчыны, гэта яе лёс і сімвал былой велічы.

Напішы да каралевы Боны, нагадай ёй, што любая дзяржава мусіць больш абапірацца не на сілу зброі, а на моц духу.

Нагадай, што рымляне і эліны былі магутныя тады, калі квітнелі мастацтвы, а як толькі пачалі нікнуць таленты, пачаўся заняпад дзяржавы.

Як цудоўна ты напісаў, мой дружа Нікалаус:

“Княжанне Вітаўта лічаць усе летапісцы// Росквітам Княства Літоўскага, нашага краю, //

І называюць той век залатым.

Разбяромся: //Мне так здаецца, што гэтай шанюўнаю назвай // Век той названы па простаай прычыне: дзяржаўца// Перад багаццем і шчасцем зямным пастаянна// Ставіў багацце духоўнае — злата дзяржавы.”

3.Пасол

Нельга быць бяспечнымі і самаўпэўненымі. Нельга легкадумна ставіцца да будучыні. Нельга дазваляць застаць сябе знянацку. На прыкладзе нашых суседзяў мы пераканаліся: мір — вялікая, найвялікшая каштоўнасць! Страціць яго вельмі лёгка, а шлях ад міру да вайны можа быць вельмі кароткім. Мы ўсе павінны ўключыцца ў міратворчую дзейнасць, накіраваную на міласэрнасць.

Сучасныя рэаліі такія, што менавіта згуртаванасць нацыі вакол сапраўдных стваральных каштоўнасцей з’яўляецца гарантыяй яе захавання і прагрэсу, духоўнага здароўя і дабрабыту.

Беларускі народ умее браць урокі з

3.Вітаўт

Я, князь Вітаўт Вялікага Княства Літоўскага, заяўляю, што першымі мы ніколі не нападзілі. Цяжкі хлеб наш надзённы. Дзе нам знайсці лекі, каб ратаваць нашу Радзіму. Прагнасьць захопнікаў, як тая чорная хмара, вісне над намі то злева, то справа. Рэкамі кроў наша льецца. Таму і ствараю лагер ваенны пры кожным паселішчы ў пушчах, каб рыхтаваць свае раці да наступных бітваў. Таму загадваю: кожны дзядзінец пры замках павінен быць пляцам для вайсковых заняткаў, конных гонак.

І яшчэ мой вам княжацкі ўказ: не дазваляю ні нішчыць зубрыцаў, ні моладзь. І гэтым ашчаджаю багацці лясныя. Скарбы свае нашы людзі на золата нават не прамяняюць.

*На памяць ад слоў “Вітаўт і знаць не хацеў сабе большага шчасця...” да
“Клятваадступнікаў-сведак судзіў, як забойцаў.” (с. 52)*

IV. Мікрафон “ XVI стагоддзе”

Якая яна, мая Радзіма?

Вучань 1.

У Вялікім Княстве Літоўскім:

- “Нашы лясы — гэта нашых даброт і багацця
Невычарпальны калодзеж...”
- “Рэкі ад самых вытокаў да вусцяў шырокіх
Поўны плытоў, а плыты на шляхах нашых водных —
Гэта масты паміж рознымі землямі княства...”
- “Поле ўрадлівае працы не шмат патрабуе.
Толькі ў жніво ды касьбу і на ніве, і ў лузе
Бела ад хустак, намітак, кашуль ды бравэрак...”
- Плён сваіх ніў і дары сваіх пушчаў бязмежных
Мы прадаем і мяняем — тавар за тавары”

Вучань 2.

- “Край наш багаты драўнінай, нічога не скажаш,
Ды не адно хараство ў ім — лясы, нібы хмара,
Поўна мёду і воску, куніцы і рознай дзічыны...”
- “Тут і сасновыя бёрны, і бруссе, і кроквы,
Дуб на шалёўкі — купляй і будуйся...”
- “Бортнікі нашы на стаўках — разлапістых соснах —
Ставяць вуллі, а часамі і ў дрэве пад верхам
Выдзеўбуць долатам борці і лётвы прыладзяць —
Вось і стаяк-каранёк для залётнага рою...”
- Рыба кішэла не толькі ў азерцах і рэчках,
Нават у лужынах — проста прасілася ў венцер...”

Мікрафон “ XXI стагоддзе”

Якая яна, мая Радзіма?

Наша зямля багатая на імёны дзяржаўных і культурных дзеячаў, што зберагалі і ўзбагачалі нашу спадчыну.

Чатырнаццаць нобелеўскіх лаўрэатаў маюць беларускія карані. Гэта самая прэстыжная міжнародная прэмія існуе ўжо больш як сто гадоў. Імёны многіх нобелеўскіх лаўрэатаў з беларускімі каранямі вядомы цяпер усяму свету. Гэта лаўрэаты Нобелеўскай прэміі па эканоміцы, хіміі і фізіцы — Сайман Кузнец, Аарон Клуэг, Жарэс Алфёраў; лаўрэаты Нобелеўскай прэміі міру — Іцхак Рабін, Менахем Бегін і Шымон Перэс. Сваімі справамі яны ўславілі наш родны край, стаўшы людзьмі-легендамі.

V. Заданне для мікрафона ” XVI стагоддзе”

*** У адпаведнасці са зместам паэмы дапоўніце адпаведную структурную частку твора.**

Уступ

Асноўная частка

Заклучэнне

Абгрунтаванне, чаму пачаў пісаць паэму, запрашэнне ў падарожжа па сваёй Радзіме	?	Зварот-малітва да Маці Боскай з просьбай міру, ладу, шчасця для сваёй краіны
---	---	--

Заданне для мікрафона “XXI стагоддзе”

***Запоўніце табліцу “Мастацкія сродкі ў паэме”**

№ п/п	Мастацкія сродкі	Прыклады	Старонка
1.	Параўнанні	<ul style="list-style-type: none"> • трыбуны, як вулей • кроў, як гронкі каліны, на снезе • зубр, як воз парыжэлага моху • лясы, нібы хмара • зубр—гэта Гаргона 	С.13 С.18 С.18 С.43 С.25 С.42
2.	Эпітэты	1) размова лясная 2) жыццёвая лодка 3) грывастая хваля 4) чорная няволя 5) варожыя грудзі	С.14 С.45 С.27 С.35 С.35
3.	Метафары	1) бліскае ярасць 2) успаміны пераліць у памер 3) мыкае пушча 4) вытравіць страх 5) не наклікаць гнеў	С.13 С.13 С.22 С.52 С.48
4.	Перыфраза	певень чырвоны пакуль, што па дахах спічастых не лопаў (агонь)	С.35
5.	Прыказкі, прымаўкі	1) язык мой — мой жа вораг 2) хіцер на выдумкі Зміцер-мастак самавіты 3) звера яшчэ не забіў, а набіліцы збіў	С.13 С.55 С.57
6.	Вобразы-сімвалы	1) лук Апалона 2) Дыяна, Юпітэр, Юнона 4) Гаргона 5) Венера	С.33 С.33 С.42 С.22

Заданне для мікрафона “XVI стагоддзе”

***Зрабіце параўнальную цытатную характарыстыку вобраза князя Вітаўта ў паэме і ў летапісе. Запішыце вывады.**

№ п/п	“Пахвала Вітаўту”	Паэма “Песня пра зубра”
1.	“то можна было б выказаць <u>сілу і храбрасць</u> гэтага гаспадара...”	<ul style="list-style-type: none"> • “<u>Доблесць</u> пры ім афіцыйна лічылася першай якасцю воіна...” • “строга і крута судзіў, і пры тым <u>справядліва</u>...” • “ведалі добра: <u>на лігасць дарэмна разлічваць</u>...” • “дзяржаўца перад багаццем і шчасцем зямным пастаянна ставіў <u>багацце духоўнае</u> — злата дзяржавы...” • “як пылюкі, перад ім нават ціўкнуць не смелі...” • “густа ён справамі век насяліў свой” • “а з дужым <u>анёл-міратворац</u>”
2.	“ <u>няма земляў</u> ні на ўсходзе, ні на захадзе, адкуль не <u>прыходзілі б пакланіцца</u> гэтаму слаўнаму гаспадару...”	
3.	“гэты вялікі князь у <u>вялікай пашане і славе</u> прабываў...”	
4.	“як ад мора шмат вады выходзіць, так і ад гэтага слаўнага гаспадара <u>мудрасць</u> сыходзіць.”	
	Вывад: Мудры, усемагутны ўладар, які карыстаецца вялікім міжнародным аўтарытэтам і павагай. Летапісец славіць сумленнасць князя, яго дыпламатычныя здольнасці.	Вывад: Уладар з вялікім міжнародным аўтарытэтам, смелы, мудры, непадкупны, справядлівы. Пры яго праўленні княства дасягнула найбольшых памераў, магутнасці і сусветнай вядомасці.

VI. Падрыхтоўка да напісання сачынення

“Антываенная накіраванасць паэмы “Песня пра зубра”

<ul style="list-style-type: none"> • Уступ 	<p>А) Народная мудрасць, афарызм, крылаты выраз</p> <p>Б) Зварот да аўтарытэтаў —вучоных, пісьменнікаў...</p> <p>В) Цытата з мастацкага тэксту</p>	<p>Мудрыя кажуць: будзе на свеце спакой — дык і песенька будзе. Мір — самая дарагая каштоўнасць...</p> <p>Вайна, па словах В. Быкава, “самае праклятае з усіх ліхаў, заведзеных жыццём на зямлі...”</p> <p>“Спынім забойствы! Бі ў сваё звонкае слова, узбройвай народы...”</p>
---	--	---

	Г) Біблійная ісціна Д) Разважанне па праблемным пытанні	“Не першая, але адна з самых галоўных заповедзяў роду чалавечага: не забі...” Праблема захавання міру ў свеце актуальная, надзённая...
• Асноўная частка		1. М.Гусоўскі- міратворац. 2. Вобраз князя Вітаўта А) Міжнародны аўтарытэт Б) Дыпламатычныя здольнасці В) Адносіны да воінаў Г) Мудрасць і адказнасць 3. Сэнс звароту-малітвы да Маці Боскай
• заключэнне	А) Уласнае меркаванне Б) Эстэтычны, маральны вопыт В) Асабістае ўражанне ад твора Г) сувязь з сучаснасцю	Мне здаецца, мы ўсе атрымалі урок... Я думаю, аўтар хацеў сказаць нам, нашчадкам, што трэба быць пільнымі... Спадабалася (не спадабалася) мне, таму што... Лаўрэаты нобелеўскай прэміі міру — людзі-легенды з беларускімі каранямі

На памяць ад слоў “ О міласэрная ўцешніца Дзева Марыя, Не пакідай нас, прымі гэту скаргу-малітву...” да слоў “Вартай памежнай між воляй народаў і рабствам.” (с.71)

Падагульненне

1. Пералічыце асноўныя вобразы паэмы.
2. Якая цэнтральная тэма твора?
3. Прадоўжыце сказ: " Гусоўскаму належыць вялікая заслуга ў пастаўцы праблемы... "
4. Якія праблемы з'яўляюцца актуальнымі і да нашага часу?

Дамашняе заданне:

Падрыхтаваць вуснае выказванне па адной з тэм: “Няхай раскажа час мінулы”, “Вобраз князя Вітаўта” ў “Пахвале” і ў “Песні пра зубра”, Антываенная накіраванасць твора “Песня пра зубра”.